

HOOFDSTUK 3 PLINIUS' PANEGYRICUS

3. PLINIUS BEGINT ZIJN DANKREDE (*Pan.* 1)

a. Een gebed is gepast bij mijn dankbetuigingen (1, 1-3)

1 Bene ac sapienter, patres conscripti, maiores instituerunt
ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus
capere, quod nihil rite, nihil providenter homines sine deorum
immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Qui mos
5 cui potius, quam consuli aut quando magis usurpandus
colendusque est, quam cum imperio senatus, auctoritate rei
publicae, ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod
enim praestabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus
et sanctus et dis simillimus princeps?

b. Jupiter heeft immers gezorgd voor een voortreffelijke keizer! (1, 4-6)

1 Ac si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris an
aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret
divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed
ab Iove ipso coram ac palam repertus, electus est: quippe inter
5 aras et altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus
ac praesens quam caelum ac sidera insedit. Quo magis aptum
piumque est te, Iuppiter optime, antea conditorem, nunc
conservatorem imperii nostri, precari, ut mihi digna consule,
digna senatu, digna principe contingat oratio, utque omnibus
10 quae dicentur a me, libertas fides veritas constet, tantumque a
specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a
necessitate.

5. DE GROOTSHEID VAN DE KEIZER VALT OP DOOR VERGELIJKING MET VORIGE KEIZERS (*Pan.* 52-53)

a. U, Trajanus, bent tevreden met een enkel bronzen standbeeld (52, 1-3)

1 Horum unum si praestitisset alius, iam dudum illi radiatum
caput et media inter deos sedes auro staret aut ebore,
augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur.
Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honor
5 excubare pro templis postibusque praetexi. Sic fit, ut di <tibi>
summum inter homines fastigium servant, cum deorum ipse
non adpetas. Itaque tuam statuam in vestibulo Iovis Optimi
Maximi unam alteramve et hanc aeream cernimus.

b. De vele gouden en zilveren standbeelden van Domitianus zijn door de volkswede vernield (52, 3-5)

1 At paulo ante aditus omnes, omnes gradus totaque area hinc
auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, cum incesti
principis status permixta deorum simulacra sorderent. Ergo
istae quidem aerae et paucae manent manebuntque, quam
5 diu templum ipsum, illae autem <aureae> et innumerabiles
strage ac ruina publico gaudio litaverunt. Iuvabat illidere
solo superbissimos vultus, instare ferro, saevire securibus,
ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam
temperans gaudii seraeque laetitiae, quin instar ultionis
10 videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo
truces horrendasque imagines, obiectas excoctasque flammis,
ut ex illo terrore et minis in usum hominum ac voluptates
ignibus mutarentur.

c. Niet aan u, maar aan Jupiter hebben we uw goede gaven te danken (52, 6-7)

1 Simili reverentia, Caesar, non apud Genium tuum bonitati tuae
gratias agi, sed apud numen Iovis Optimi Maximi pateris: illi
debere nos, quidquid tibi debeamus, illius, quod bene facias,
muneris esse, qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum
5 greges per Capitolinum iter, magna sui parte velut intercepti,
devertere via cogebantur, cum saevissimi domini atrocissima
effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse
humani sanguinis profundebat.

d. De grote verdienste van onze keizer is dat we kritiek mogen hebben op slechte keizers (53, 1-4)

1 Omnia, patres conscripti, quae de aliis principibus a me aut
dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent, ut ostendam, quam longa
consuetudine corruptos depravatosque mores principatus
parens noster reformet et corrigat. Alioqui nihil non parum
5 grate sine comparatione laudatur. Praeterea hoc primum erga
optimum imperatorem piorum civium officium est, insequi
dissimiles; neque enim satis amarit bonos principes, qui malos
satis non oderit. Adice, quod imperatoris nostri non aliud
amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos
10 principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus
Nero? Permitteret, credo, famam vitamque eius carpi, qui
mortem ulcisceretur, nec ut in se dicta interpretaretur, quae
de simillimo dicerentur.

e. Slechte keizers mogen bekritisieren is het mooiste geschenk dat onze keizer ons geeft (53, 5-6)

1 Quare erga te, Caesar, muneribus [omnibus] tuis omnibus
comparo, multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum
de malis imperatoribus cotidie vindicari, et futuros sub
exemplo praemonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo
5 funestorum principum manes a posterorum execrationibus
conquiescant. Quo constantius, patres conscripti, et dolores
nostros et gaudia proferamus; laetemur his, quibus fruimur,
ingemiscamus illis, quae patiebamur; simul utrumque
faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc
10 sermones, hoc ipsae gratiarum actiones agant, meminerintque
sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus
meriti reprehendantur. Nam cum <de> malo principe posteri
tacent, manifestum est eadem facere praesentem.

8. DANK AAN JUPITER EN DE SENAAT (*Pan.* 94-95)

a. Jupiter, wij smeken u om het welzijn van Trajanus (94, 1-3)

1 In fine orationis praesides custodesque imperii divos ego
consul pro rebus humanis, ac te praecipue, Capitoline
Iuppiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus
addas perpetuitatem. Audisti, quae malo principi precabamur;
5 exaudi, quae pro dissimillimo optamus. Non te distingimus
votis; non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non
opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum
omnium votum est, salus principis. Nec vero novam tibi
iniungimus curam. Tu enim iam tunc illum in tutelam
10 recepisti, cum praedonis avidissimi faucibus eripuisti; neque
enim sine auxilio tuo, cum altissima quaeque quaterentur, hic,
qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit: praeteritus est
a pessimo principe, qui praeteriri ab optimo non poterat.

b. Jupiter, u koos de keizer, help hem bij de keuze van zijn opvolgers (94, 4-5)

1 Tu clara iudicii tui signa misisti, cum proficiscenti ad exercitum
tuo nomine tuo honore cessisti. Tu voce imperatoris quid
sentires, locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem
maximum elegisti. Quo maiore fiducia isdem illis votis,
5 quae ipse pro se nuncupari iubet, oro et obtestor, 'Si bene
rem publicam, si ex utilitate omnium regit', primum, ut
illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves, deinde, ut
quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem
formaverit similemque fecerit adoptato, aut, si hoc fato
10 negatur, in consilio sis eligenti monstresque aliquem, quem
adoptari in Capitolio deceat.

c. Ik dank u voor mijn benoeming tot consul (95, 1-2)

1 Vobis, patres conscripti, quantum debeam, publicis etiam
monimentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in
praetura modestiae, vos in istis etiam officiis, quae studiis
nostris circa tuendos socios iniunxeratis, cum <fidei> tum
5 constantiae antiquissimum testimonium perhibuistis. Vos
proxime destinationem consulatus mei his acclamationibus
adprobavistis, ut intellegam etiam atque etiam enitendum
mihi, ut hunc consensum vestrum complectar et teneam, et in
dies augeam.

d. Ik zal uw vertrouwen niet beschamen (95, 2-5)

1 Etenim memini tunc verissime iudicari, meruerit quis
honorem necne, cum adeptus est. Vos modo favete huic

proposito et credite: si cursu quodam provector ab illo
insidiosissimo principe, ante quam profiteretur odium
5 bonorum, postquam professus est, substiti, cum viderem, quae
ad honores compendia paterent, longius iter malui; si malis
temporibus inter maestos et paventes, bonis inter securos
gaudentesque numeror; si denique in tantum diligo optimum
principem, in quantum invisus pessimo fui; ego reverentiae
10 vestrae sic semper inserviam, non ut me consulem et mox
consularem, sed ut candidatum consulatus putem.

HOOFDSTUK 4 PLINIUS SCHRIJFT BRIEVEN

3. HET BESLUIT OM DE BRIEVEN TE PUBLICEREN (*Ep.* 1.1)

C. PLINIUS SEPTICIO <CLARO> SUO S.

1   Frequenter hortatus es, ut epistulas, si quas paulo curatius
scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi non servato
temporis ordine (neque enim historiam componebam), sed ut
quaeque in manus venerat. Superest, ut nec te consilii nec me
5   paeniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas, quae adhuc neglectae
iacent, requiram et, si quas addidero, non supprimam. Vale.

HOOFDSTUK 6 BEWONDERING VOOR TIJDGENOTEN

2. DE BEWONDERENSWAARDIGE DADEN VAN ARRIA (*Ep.* 3.16)

C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

a. Arria verzwijgt de dood van hun zoon voor haar doodzieke man (1-5)

1 Adnotasse videor facta dictaque virorum feminarumque alia
clariora esse, alia maiora. Confirmata est opinio mea hesterno
Fanniae sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito et
solacium mortis et exemplum fuit. Multa referebat aviae suae
5 non minora hoc, sed obscuriora; quae tibi existimo tam
mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat
Caecina Paetus maritus eius, aegrotabat et filius, uterque
mortifere, ut videbatur. Filius decessit eximia pulchritudine,
pari verecundia, et parentibus non minus ob alia carus, quam
10 quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut
ignoraret maritus; quin immo, quotiens cubiculum eius
intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse
simulabat, ac persaepe interroganti, quid ageret puer,
respondebat: 'Bene quievit, libenter cibum sumpsit.' Deinde,
15 cum diu cohibitae lacrimae vincerent prorumperentque,
egrediebatur; tunc se dolori dabat; satiata siccis oculis,
composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset.

b. 'Paete, non dolet' (6)

1 Praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere
pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem

immortalem ac paene divinam: 'Paete, non dolet.' Sed tamen
ista facienti, ista dicenti, gloria et aeternitas ante oculos erant;
5 quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae,
abdere lacrimas, operire luctum, amissoque filio matrem
adhuc agere.

c. Arria en de vrouw van Scribonianus (7-9)

1 Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat;
fuerat Paetus in partibus, et occiso Scriboniano Romam
trahebatur. Erat ascensurus navem; Arria milites orabat,
ut simul imponeretur. 'Nempe enim' inquit 'daturi estis
5 consulari viro servolos aliquos, quorum e manu cibum capiat,
a quibus vestiatur, a quibus calcietur; omnia sola praestabo.'
Non impetravit: conduxit piscatoriam nauculam, ingensque
navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium uxori
Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, 'Ego' inquit 'te
10 audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?'

d. Arria was vastbesloten haar man in de dood te volgen (9-13)

1 Ex quo manifestum est ei consilium pulcherrimae mortis
non subitum fuisse. Quin etiam, cum Thrasea gener eius
deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset: 'Vis
ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?'
5 respondit: 'Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum quam
ego cum Paeto, volo.' Auxerat hoc responso curam suorum;
attentius custodiebatur; sensit et 'Nihil agitis' inquit; 'potestis
enim efficere, ut male moriar, ut non moriar, non potestis.' Dum
haec dicit, exsiluit cathedra adversoque parieti caput

10 ingenti impetu impegit et corruit. Focilata 'Dixeram' inquit
'vobis inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si
vos facilem negassetis.' Videntur haec tibi maiora illo 'Paete,
non dolet', ad quod per haec perventum est? cum interim illud
quidem ingens fama, haec nulla circumfert. Unde colligitur,
15 quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

HOOFDSTUK 8 POMPEJI

2. DE DOOD VAN PLINIUS' OOM TIJDENS DE UITBARSTING VAN DE VESUVIUS (*Ep.* 6.16)

C. PLINIUS TACITO SUO S.

a. De onsterfelijkheid van Plinius Maior (1-3)

1 Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere
posteris possis. Gratias ago; nam video morti eius, si celebretur
a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim
pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili
5 casu, quasi semper victurus occiderit, quamvis ipse plurima
opera et mansura condiderit, multum tamen perpetuitati eius
scriptorum tuorum aeternitas addet.
Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut
facere scribenda aut scribere legenda, beatissimos vero quibus
10 utrumque. Horum in numero avunculus meus et suis libris et
tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam quod iniungis.

b. Er verschijnt een merkwaardige wolk (4-7)

1 Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. Nonum
kal. Septembres, hora fere septima, mater mea indicat ei
adparere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille
sole, mox frigida, gustaverat iacens studebatque; poscit soleas,
5 ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici
poterat. Nubes - incertum procul intuentibus ex quo monte
(Vesuvium fuisse postea cognitum est) - oriebatur, cuius

similitudinem et formam non alia magis arbor quam pinus
expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum
10 quibusdam ramis diffundebatur, credo quia recenti spiritu
evecta, dein senescente eo destituta aut etiam pondere suo
victa in latitudinem vanescebat, candida interdum, interdum
sordida et maculosa prout terram cineremve sustulerat.
Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum.
15 Iubet liburnicam aptari; mihi si venire una vellem, facit
copiam; respondi studere me malle, et forte ipse, quod
scriberem, dederat.

c. Plinius Maior gaat de mensen langs de kust hulp bieden (8-11)

1 Egrediebatur domo; accipit codicillos Rectinae Tasci imminenti
periculo exterritae (nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi
navibus fuga): ut se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit
ille consilium et, quod studioso animo incohaverat, obit
5 maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Rectinae
modo, sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus
auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque cursum,
recta gubernacula in periculum tenet adeo solutus metu, ut
omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprenderat oculis,
10 dictaret enotaretque.
Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent, calidior
et densior; iam pumices etiam nigrique et ambusti et fracti
igne lapides; iam vadum subitum ruinaque montis litora
obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox
15 gubernatori, ut ita faceret monenti, 'Fortes', inquit, 'fortuna
iuvat: Pomponianum pete.'

d. In het huis van Pomponianus (12)

1 Stabiis erat diremptus sinu medio (nam sensim circumactis
curvatisque litoribus mare infunditur); ibi, quamquam
nondum periculo adpropinquante, conspicuo tamen et, cum
cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugae,
5 si contrarius ventus resedisset. Quo tunc avunculus meus
secundissimo invecus, complectitur trepidantem consolatur
hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferrī in
balineum iubet; lotus accubat, cenat, aut hilaris aut (quod
aeque magnum) similis hilari.

e. Plinius Maior bleef rustig en ging slapen (13-14)

1 Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae
altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris
noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignes relictos
desertasque villas per solitudinem ardere in remedium
5 formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit et quievit verissimo
quidem somno; nam meatus animae, qui illi propter
amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis qui
limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta
adibatur, ita iam cinere mixtisque pumicibus oppleta
10 surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur.

f. De situatie wordt benarder (14-16)

1 Excitatus procedit, seque Pomponiano ceterisque, qui
pervigilaverant, reddit. In commune consultant, intra tecta
subsistant an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque

tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis, nunc
5 huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus
quamquam levium exesorumque, pumicum casus metuebatur,
quod tamen periculorum collatio elegit; et apud illum quidem
ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia
capitibus imposita linteis constringunt; id munimentum
10 adversus incidentia fuit.

g. De dood van Plinius Maior (17-20)

1 Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque;
quam tamen faces multae variaque lumina solvebant. Placuit
egredi in litus, et ex proximo adspicere, ecquid iam mare
admitteret; quod adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi
5 super abiectum linteum recubans semel atque iterum frigidam
aquam poposcit hausitque. Deinde flammae, flammorumque
praenuntius, odor sulphuris alios in fugam vertunt, excitant
illum. Innitens servolis duobus adsurrexit et statim concidit,
ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque
10 stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et frequenter
aestuans erat.

Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius),
corpus inventum integrum, inlaesum opertumque, ut fuerat
indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior.

h. Tot slot (21)

1 Interim Miseni ego et mater – sed nihil ad historiam, nec tu
aliud quam de exitu eius scire voluisti. Finem ergo faciam.
Unum adiciam, omnia me, quibus interfueram, quaeque statim,

cum maxime vera memorantur, audieram, persecutum. Tu
5 potissima excerpes: aliud est enim epistulam, aliud historiam,
aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

HOOFDSTUK 10 PLINIUS PERSOONLIJK

2. PLINIUS MIST CALPURNIA (*Ep. 7.5*)

C. PLINIUS CALPURNIAE SUAE S.

1   Incredibile est quanto desiderio tui tener. In causa amor
primum, deinde quod non consuevimus abesse. Inde est quod
magnam noctium partem in imagine tua vigil exigo; inde quod
interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi
5   me, ut verissime dicitur, pedes ducunt; quod denique aeger et
maestus ac similis excluso a vacuo limine recedo. Unum
tempus his tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus
conteror. Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore,
in miseria curisque solacium. Vale.

3. DE DAGINDELING VAN PLINIUS IN DE ZOMER (*Ep. 9.36*)

C. PLINIUS FUSCO SUO S.

a. Vanaf het eerste uur van de dag (1-2)

1   Quaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam.
Evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam, saepe
ante, tardius raro. Clausae fenestrae manent; mire enim
silentio et tenebris ab iis, quae avocant, abductus, et liber et
5   mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor,
qui eadem quae mens vident, quotiens non vident alia. Cogito, si
quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique

similis, nunc pauciora nunc plura, ut vel difficile vel facile
componi tenerive potuerunt. Notarium voco et die admissio,
10 quae formaveram, dicto; abit rursusque revocatur rursusque
dimittitur.

b. Vanaf het vierde of vijfde uur (3)

1 Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque
tempus), ut dies suasit, in xystum me vel cryptoporticum
confero, reliqua meditor et dicto. Vehiculum ascendo. Ibi
quoque idem, quod ambulans aut iacens; durat intentio
5 mutatione ipsa refecta. Paulum redormio, dein ambulo, mox
orationem Graecam Latinamve clare et intente non tam vocis
causa, quam stomachi, lego; pariter tamen et illa firmatur.
Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor.

c. Het diner en de avond (4-6)

1 Cenanti mihi, si cum uxore vel paucis, liber legitur; post cenam
comoedia aut lyristes; mox cum meis ambulo, quorum in
numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur,
et quamquam longissimus dies bene conditur. Non numquam
5 ex hoc ordine aliqua mutantur; nam, si diu iacui vel ambulavi,
post somnum demum lectionemque non vehiculo sed, quod
brevius, quia velocius, equo gestor. Interveniunt amici ex
proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt interdumque
lasso mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor
10 aliquando, sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim,
non nihil referam. Datur et colonis, ut videtur ipsis, non satis
temporis, quorum mihi agrestes querelae litteras nostras et

haec urbana opera commendant. Vale.

HOOFDSTUK 11 PLINIUS GEEFT ADVIES

1. GRIEKENLAND ALS BAKERMAT VAN DE BESCHAVING (*Ep.* 8.24)

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

a. Heb respect voor de Grieken (1-4)

1 Amor in te meus cogit, non ut praecipiam (neque enim
praeceptore es), admoneam tamen, ut, quae scis, teneas et
observes, aut nescire melius. Cogita te missum in provinciam
Achaiam, illam veram et meram Graeciam, in qua primum
5 humanitas, litterae, etiam fruges inventae esse creduntur;
missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad
homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius
a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique et
religione tenuerunt. Reverere conditores deos et nomina
10 deorum, reverere gloriam veterem et hanc ipsam senectutem,
quae in homine venerabilis, in urbibus sacra. Sit apud te honor
antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex
cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatione
decerpteris. Habe ante oculos hanc esse terram, quae nobis
15 miserit iura, quae leges non victis, sed petentibus dederit,
Athenas esse quas adeas, Lacedaemonem esse quam regas;
quibus reliquam umbram et residuum libertatis nomen eripere
durum, ferum, barbarum est.

b. Gebruik je gezag niet verkeerd (5-8)

1 Vides a medicis, quamquam in adversa valetudine nihil servi ac

liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari.
Recordare, quid quaeque civitas fuerit, non ut despicias, quod
esse desierit; absit superbia, asperitas. Nec timueris
5 contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet,
nisi humilis et sordidus, et qui se primus ipse contemnit?
Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur, male
terrore veneratio acquiritur, longeque valentior amor ad
obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timor abit, si
10 recedas, manet amor ac, sicut ille in odium, hic in reverentiam
vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse
oportet officii tui titulum ac tibi ipsum interpretari, quale
quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam
quid ordinatione civilius, quid libertate pretiosius? Porro
15 quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur!

c. Je hebt een reputatie op te houden (8-10)

1 Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quaesturae
tuae fama, quam ex Bithynia optimam revexisti; onerat
testimonium principis; onerat tribunatus, praetura atque haec
ipsa legatio quasi praemium data. Quo magis nitendum est, ne
5 in longinqua provincia quam suburbana, ne inter servientes
quam liberos, ne sorte quam iudicio missus, ne rudis et
incognitus quam exploratus probatusque humanior, melior,
peritior fuisse videaris, cum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe
legisti, multo deformius amittere quam non adsequi laudem.
10 Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admonentem,
non praecipientem; quamquam praecipientem quoque.
Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque
enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum

debet. Vale.

HOOFDSTUK 12 PLINIUS' CORRESPONDENTIE MET TRAJANUS

5. PLINIUS EN DE CHRISTENEN (*Ep.* 10. 96)

C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI

a. Behandeling van de aangeklaagde christenen (1-4)

1 Sollemne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te
referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam
regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis
interfui numquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri
5 soleat aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod
discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus
differant; detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino
Christianus fuit, desisse non prosit; nomen ipsum, si flagitiis
careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim,
10 <in> iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc
sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani.
Confitentes iterum ac tertio interrogavi supplicium minatus:
perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, quaecumque
esset, quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem
15 obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae,
quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos.

b. Procedure bij een anonieme aanklacht (4-6)

1 Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures
species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore

multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praeunte me deos adpellarent et imagini tuae, 5 quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, ture ac vino supplicarent, praeterea male dicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani, dimittendos putavi. Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse, 10 quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. <Hi> quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt.

c. De gebruiken van degenen die zich christen noemen (7-8)

1 Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi deo, dicere secum invicem sequere sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne 5 latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum adpellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias 10 esse vetueram. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam et immodicam.

d. Het christendom breidt zich uit, maar kan nog worden tegengehouden (9-10)

1 Ideo, dilata cognitione, ad consulendum te decucurri. Visa est

enim mihi res digna consultatione, maxime propter
periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis
ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum et
5 vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque
agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur
sisti et corrigi posse. Certe satis constat prope iam desolata
templa coepisse celebrari, et sacra sollemnia diu intermissa
repeti passimque venire <carnem> victimarum, cuius adhuc
10 rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae
turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.

HOOFDSTUK 13 MARTIALIS I

2. UIT HET *LIBER SPECTACULORUM* (*De Sp.* 1, 2)

b. Lof voor de keizer (*De Sp.* 2)

1 Hic ubi sidereus propius videt astra colossus
et crescunt media pegmata celsa via,
invidiosa feri radiabant atria regis
unaque iam tota stabat in urbe domus.
5 Hic ubi conspicui venerabilis Amphitheatri
erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hic ubi miramur velocia munera thermas,
abstulerat miseris tecta superbus ager.
Claudia diffusas ubi porticus explicat umbras,
10 ultima pars aulae deficientis erat.
Reddita Roma sibi est et sunt te praeside, Caesar,
deliciae populi, quae fuerant domini.

3. EPIGRAMMEN I (GEPUBLICEERD ONDER DOMITIANUS)

a. Introductie bij de lezer (1.1)

1 Hic est quem legis ille, quem requiris,
toto notus in orbe Martialis
argutis epigrammaton libellis:
cui, lector studiose, quod dedisti
5 viventi decus atque sentienti,
rari post cineres habent poetae.

b. Lof voor Arria (1.13)

Casta suo gladium cum traderet Arria Paeto,

quem de visceribus strinxerat ipsa suis,

‘Si qua fides, vulnus quod feci non dolet,’ inquit,

‘sed tu quod facies, hoc mihi, Paete, dolet.’

c. De waarde van Martialis' dichtkunst (1.117)

1 Occurris quotiens, Luperce, nobis,

‘Vis mittam puerum’ subinde dicis,

‘cui tradas epigrammaton libellum,

lectum quem tibi protinus remittam?’

5 Non est quod puerum, Luperce, vexes.

Longum est, si velit ad Pirum venire,

et scalis habito tribus, sed altis.

Quod quaeris, propius petas licebit.

Argi nempe soles subire Letum:

10 contra Caesaris est forum taberna

scriptis postibus hinc et inde totis,

omnis ut cito perlegas poetas.

Illinc me pete. †Nec† roges Atrectum —

hoc nomen dominus gerit tabernae —:

15 de primo dabit alterove nido

rasum pumice purpuraque cultum

denariis tibi quinque Martialem.

‘Tanti non es’ ais? Sapis, Luperce.

d. De beroepskeuze wordt uitgesteld (2.64)

1 Dum modo causidicum, dum te modo rhetora fingis

et non decernis, Laure, quid esse velis,
Peleos et Priami transiit et Nestoris aetas
et fuerat serum iam tibi desinere.
5 Incipe, tres uno perierunt rhetores anno,
si quid habes animi, si quid in arte vales.
Si schola damnatur, fora litibus omnia fervent,
ipse potest fieri Marsua causidicus.
Heia age, rumpe moras: quo te sperabimus usque?
10 Dum quid sis dubitas, iam potes esse nihil.

g. Voor een goed mens is het leven moeilijk in Rome (3.38)

1 Quae te causa trahit vel quae fiducia Romam,
Sexte? Quid aut speras aut petis inde? Refer.
'Causas' inquis 'agam Cicerone disertior ipso
atque erit in triplici par mihi nemo foro.'
5 Egit Atestinus causas et Civis – utrumque
noras – ; sed neutri pensio tota fuit.
'Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
audieris, dices esse Maronis opus.'
Insanis: omnes, gelidis quicumque lacernis
10 sunt ibi, Nasones Vergiliosque vides.
'Atria magna colam.' Vix tres aut quattuor ista
res aluit, pallet cetera turba fame.
'Quid faciam suade: nam certum est vivere Romae.'
Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

h. Wat Martialis waard is (5.13)

1 Sum, fateor, semperque fui, Callistrate, pauper,

sed non obscurus nec male notus eques,
sed toto legor orbe frequens et dicitur 'Hic est',
quodque cinis paucis, hoc mihi vita dedit.
5 At tua centenis incumbunt tecta columnis,
et libertinas arca flagellat opes,
magnaue Niliacae servit tibi gleba Syenes,
tondet et innumeros Gallica Parma greges.
Hoc ego tuque sumus: sed quod sum, non potes esse:
10 tu quod es, e populo quilibet esse potest.

i. De opbrengst van de grappen van Martialis (5.15)

1 Quintus nostrorum liber est, Auguste, iocorum
et queritur laesus carmine nemo meo,
gaudet honorato sed multus nomine lector,
cui victura meo munere fama datur.
5 'Quid tamen haec prosunt quamvis venerantia multos?'
Non prosint sane, me tamen ista iuvant.

i. Domitianus maakt de straten van Rome weer toegankelijk (7.61)

1 Abstulerat totam temerarius institor urbem
inque suo nullum limine limen erat.
Iussisti tenuis, Germanice, crescere vicos,
et modo quae fuerat semita, facta via est.
5 Nulla catenatis pila est praecincta lagonis
nec praetor medio cogitur ire luto,
stringitur in densa nec caeca novacula turba,
occupat aut totas nigra popina vias.
Tonsor, copo, cocus, lanus sua limina servant.

10 Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.

n. Het paleis van Domitianus (8.39)

1 Qui Palatinae caperet convivia mensae
ambrosiasque dapes, non erat ante locus:
hic haurire decet sacrum, Germanice, nectar
et Ganymedeia pocula mixta manu.
5 Esse velis oro serus conviva Tonantis:
at tu si properas, Iuppiter, ipse veni.

o. Een triomfboog voor Domitianus (8.65)

1 Hic ubi Fortunae Reducis fulgentia late
templa nitent, felix area nuper erat:
hic stetit Arctoi formosus pulvere belli
purpureum fundens Caesar ab ore iubar;
5 hic lauru redimita comas et candida cultu
Roma salutavit voce manuque ducem.
Grande loci meritum testantur et altera dona:
stat sacer et domitis gentibus arcus ovat;
hic gemini currus numerant elephanta frequentem,
10 sufficit immensis aureus ipse iugis.
Haec est digna tuis, Germanice, porta triumphis:
hos aditus urbem Martis habere decet.

r. Lof voor Domitianus (9.91)

1 Ad cenam si me diversa vocaret in astra
hinc invitator Caesaris, inde Iovis,
astra licet propius, Palatia longius essent,

responsa ad superos haec referenda darem:

5 'Quaerite qui malit fieri conviva Tonantis:

me meus in terris Iuppiter ecce tenet.'

HOOFDSTUK 14 MARTIALIS II

1. EPIGRAMMEN II (GEPUBLICEERD ONDER NERVA EN TRAJANUS)

c. Lof voor Plinius (10.20)

1 Nec doctum satis et parum severum,
sed non rusticulum tamen libellum
facundo mea Plinio Thalia
i perfer: brevis est labor peractae
5 altum vincere tramitem Suburae.
Illic Orphea protinus videbis
udi vertice lubricum theatri
mirantisque feras avemque regem,
raptum quae Phryga pertulit Tonanti;
10 illic parva tui domus Pedonis
caelata est aquilae minore pinna.
Sed ne tempore non tuo disertam
pulses ebria ianuam videto:
totos dat tetricae dies Minervae,
15 dum centum studet auribus virorum
hoc quod saecula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas:
haec hora est tua, cum furit Lyaeus,
20 cum regnat rosa, cum madent capilli:
tunc me vel rigidi legant Catones.

d. Lof voor Trajanus (10.72)

1 Frustra, Blanditiae, venitis ad me
attritis miserabiles labellis:
dicturus dominum deumque non sum.
Iam non est locus hac in urbe vobis;
5 ad Parthos procul ite pilleatos
et turpes humilesque supplicesque
pictorum sola basiate regum.
Non est hic dominus, sed imperator,
sed iustissimus omnium senator,
10 per quem de Stygia domo reducta est
siccis rustica Veritas capillis.
Hoc sub principe, si sapis, caveto
verbis, Roma, prioribus loquaris.

g. Nerva's plaats in de geschiedenis (11.5)

1 Tanta tibi est recti reverentia, Caesar, at aequi
quanta Numae fuerat: sed Numa pauper erat.
Ardua res haec est, opibus non tradere mores
et, cum tot Croesos viceris, esse Numam.
5 Si redeant veteres, ingentia nomina, patres,
Elysium liceat si vacuare nemus,
te colet invictus pro libertate Camillus,
aurum Fabricius te tribuente volet,
te duce gaudebit Brutus, tibi Sulla cruentus
10 imperium tradet, cum positurus erit,
et te privato cum Caesare Magnus amabit,
donabit totas et tibi Crassus opes.
Ipse quoque infernis revocatus Ditis ab umbris
si Cato reddatur, Caesarianus erit.

2. DE DOOD VAN MARTIALIS (*Ep.* 3.21)

C. PLINIUS CORNELIO PRISCO SUO S.

a. De dichter Martial is dood (1-4)

1 Audio Valerium Martialem decessisse et moleste fero. Erat
homo ingeniosus acutus acer, et qui plurimum in scribendo
et salis haberet et fellis, nec candoris minus. Prosecutus eram
viatico secedentem; dederam hoc amicitiae, dederam etiam
5 versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui eos qui
vel singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus
aut pecunia ornare; nostris vero temporibus ut alia speciosa
et egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desiimus
facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quaeris,
10 qui sint versiculi, quibus gratiam rettuli? Remitterem te ad
ipsum volumen, nisi quosdam tenerem; tu, si placuerint hi,
ceteros in libro requires.

b. Afscheid van een dichter (5-6)

1 Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquiliis
quaerat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo disertam
pulses ebria ianuam, videto.
5 Totos dat tetricae dies Minervae,
dum centum studet auribus virorum
hoc, quod saecula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.

Seras tutior ibis ad lucernas:

10 haec hora est tua, cum furit Lyaeus,
cum regnat rosa, cum madent capilli.

Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me scripsit, et tunc dimisi amicissime
et nunc ut amicissimum defunctum esse doleo? Dedit enim
15 mihi, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset.
Tametsi, quid homini potest dari maius quam gloria et laus
et aeternitas? At non erunt aeterna, quae scripsit; non erunt
fortasse, ille tamen scripsit, tamquam essent futura. Vale.